

UN MIRATGE DE NORMALITAT. LES BIOGRAFIES DE MERCÈ RODOREDA*

JOAQUIM ESPINÓS FELIPE

Grup de Recerca de la Literatura Contemporània-UA

EL FENOMEN RODOREDA

Mercè Rodoreda és l'escriptora —i ací el femení té valor genèric— més biografiada de les lletres catalanes. Són cinc els llibres que se n'ocupen (CASALS 1991, IBARZ 1991 i 2004, ARNAU 1992 i PESSARRO-DONA 2005), sis en realitat, si hi compatibilitzem l'àlbum biogràfic de Marta Nadal (2001), quan hi ha algun autor de primera fila —Joan Fuster en seria un bon exemple— que no compta amb cap, i d'altres igualment rellevants, com ara Eugeni d'Ors, Joan Maragall o Pere Calders, tan sols en tenen una. Hi hauríem d'incloure, també, els textos més breus, de caire memorialístic, que li dediquen un capítol o una entrada.¹ Entre aquestes semblances destaca, amb llum pròpia, la de Josep M. Castellet.² És el seu, doncs, un cas insòlit en la literatura catalana, que comparteix amb l'espanyola un important dèficit de litera-

* Aquest article forma part del projecte d'investigació «El conocimiento del otro: biografías y retratos en la literatura catalana del siglo xx», FFI2011-26027, 2012-2014.

1. Com ara, per citar algunes de les més rellevants, les de Montserrat Roig (1976: 163-176), Josep M. Castellet (1988: 29-52), Pere Gimferrer (1996: 27-28), Joaquim Molas (1997: 127-132) o Josep M. Benet i Jornet (2010: 15-68). Cert que aquestes referències s'adscriuen majoritàriament a la generació de postguerra o dels setanta, perquè els autors de la seua generació li van fer una mena de buit, tal i com assenyala Mercè Ibarz (1991: 13), expressió del rebuig que va patir a causa de la seua vida pretesament escandalosa

2. Hi hauríem d'afegir, encara, les biografies audiovisuals, al darrere de les quals es troben Carme Arnau (OLLER 1991) i Montserrat Casals (UBEDA 2004). En el cas d'Arnau, la seua implicació és més directa, ja que hi participa com a guionista; en el de Casals, malgrat que participa sols com a entrevistada, les línies mestres de la seua biografia són al darrere del documental.

tura memorialística en general, i biogràfica en particular (RODRÍGUEZ MARCOS 2012). Les causes d'aquesta prolixitat poden ser diverses, i depassen, òbviament, estrictament les literàries. Tal i com ja ha estat assenyalat amb anterioritat per Joaquim Molas (OLLER 1991), una de les causes principals de l'enorme popularitat assolida per l'autora en el panorama literari català rau en la seua conversió en icona del moviment feminista. Malgrat el rebuig manifestat per l'autora en alguna entrevista vers el feminisme estricte (ROIG 1976), no hi ha dubte que el protagonisme femení de les seues novel·les, així com la seua pròpia experiència biogràfica —intensa, dramàtica, fins i tot novel·lesca— ha fet que la crítica de gènere i les escriptores catalanes hagen vist en ella un referent ineludible. No és casual, en aquest sentit, que totes les seues biògrafes siguen dones, ni que sovint invoquen les figures tutelars de Virgínia Woolf, Doris Lessing, Clarice Linspector o George Eliot. Siga com siga, aquesta diversitat d'aproximacions converteix l'autora de *Mirall trencat* en un camp de treball òptim per a observar-hi alguns dels aspectes més rellevants de l'escriptura biogràfica.

Tot aquest corpus biogràfic s'ha beneficiat, a més, de l'existència prèvia de diversos papers memorialístics. Tot i que Rodoreda no escrigué en un sentit estricte unes memòries, sí que comptem amb una sèrie de papers que, d'una manera selectiva i fragmentària, dibuixen la seua trajectòria vital. La mateixa autora s'ocupa de valorar la dificultat i l'interès de l'escriptura memorialística en l'entrevista concedida el 1980 a Josep M. Pàmies:

La meua vida íntima és meua. Si alguna vegada escric les meves memòries m'aturaré als dotze anys. Si són una confessió no val la pena escriure memòries. No tenen interès si no es parla en profunditat de la pròpia vida. A Catalunya no es fan memòries sense pudor. Les que s'escriuen són superficials, sense interès (MIRÓ i MOHINO 2008: 14).

En efecte, les úniques memòries que escrigué l'autora s'aturen als dotze anys. Duen el títol d'«Imatges d'infantesa», i foren publicades el 1982, un any abans de morir. Es tracta d'una evocació idealitzada d'aquells anys que per a ella eren, ja ho sabem, els de l'autèntica felicitat. El conjunt està fortament literaturitzat, i fa la impressió d'un

relat d'iniciació, amb l'inevitable descobriment de l'ambigüitat moral dels majors i de la mort, tot i que la del personatge més important, l'avi, apareix elidida.

L'altre material autobiogràfic, l'hem de buscar a la seua correspondència i a les nombroses entrevistes que concedí, que han estat una fecunda font d'informació. Pel que fa a la primera, a l'Arxiu Mercè Rodoreda es conserva la que mantingué durant els anys d'exili amb escriptors com Josep Carner, Carles Riba, Anna Murià (1985) o Joan Sales (2008). Esment a part mereix l'epistolari amb Armand Obiols (2010), qui fou la seua parella durant l'exili i exercí de mentor literari de l'autora.³ Hi ha, a més, la correspondència que mantingué amb la seua família, que sols ha estat consultada per Montserrat Casals. Respecte a les entrevistes, el seu elevat nombre és un altre indicatiu de l'excepcionalitat de l'afer Rodoreda. Des de la primera, concedida a Baltasar Porcel el 1966, fins la darrera, de 1982, arriben fins a trenta-cinc. De totes plegades Mónica Miró i Abraham Mohino (2008) n'han conegut un atractiu exercici de reelaboració i síntesi, que acaba esdevenint una mena d'autoretrat, tal i com ell diuen, o per ser més precisos, d'autobiografia abreujada. Aquest text, que els recopiladors titulen «En el mirall», constitueix un complement valuós de les «Imatges d'infantesa», en tant que posa a l'abast un material força dispers i de difícil accés. Al llarg dels diferents epígrafs Rodoreda dóna compte dels fets més rellevants de la seua vida personal i literària. Si més, no, dels que li interessava que se saberen, perquè tal i com repetiran després a bastament les seues biògrafes, en les entrevistes Rodoreda construí un personatge que no es corresponia totalment amb la realitat, en què les conflictives relacions amoroses i familiars restaven en l'ombra. Hi havia un límit de sinceritat que ella no volia traspassar, i pot ser siga per això que no escriví unes veritables memòries.

Després d'aquesta contextualització, passem a comentar cada aportació d'una manera individualitzada, tot seguint una ordenació cronològica. En acabat, mirarem d'extreure'n algunes conclusions.

3. L'epistolari amb Anna Murià gaudí d'una especial popularitat. La seua reedició resulta un fet inusual en aquesta mena de llibres.

LES BIOGRAFIES

Josep M. Castellet fou el primer que s'aproximà, amb certa extensió, a la vida de Rodoreda. Ho féu el 1988, al primer volum de les que amb el temps podem considerar les seues memòries, que tenen la peculiaritat de desplegar-se de manera indirecta, a través de les diverses personalitats, predominantment literàries, que conegué. Tot seguint de manera molt eficaç la tècnica del retrat, Castellet esbossa els trets essencials de la persona escollida. En el cas de Rodoreda, un dels aspectes essencials de la seua personalitat es refereix al caràcter *secretive*, ja apuntat per Montserrat Roig: el fet que la imatge pública que mostrava, fins i tot a la gent que podia ser considerada amiga seua, velava la seua veritable personalitat, a la qual sols es podrà accedir indirectament, a través dels seus llibres. Al text de Castellet trobem també una molt bona síntesi interpretativa de la biografia de l'autora, dels fets essencials que configuren el que ell anomena «una vida de dona»: «una noia, seduïda o obligada, es casa amb el seu oncle; tenen un fill; posteriorment, aquesta noia trenca amb la seva família, marxa amb un altre home — l'amor de tota una vida— i emprenen un llarg exili, totalment gris en els fets externs i modest en tots els aspectes de la quotidianitat» (CASTELLET 1988: 33-34).

Castellet relata alguns dels encontres amb Rodoreda, amb qui l'uní una relació amistosa, originada en un primer moment en el seu càrrec com a director literari d'Edicions 62. Especialment interessant és l'evocació d'una visita a Ginebra, amb la mort d'Obiols encara recent, en què Rodoreda se sincerà amb ell i per uns moments li deixà entreveure un besllum de la seua intimitat —la seua «enorme calaixera interior, que rarament deixava entreobrir», per dir-ho amb les paraules de Joaquim Molas (1997: 131). És un moment certament revelador, per la veritat literària i humana que traspua.

Les dues primeres biografies que es dedicà a l'autora de *La plaça del Diamant* sortiren el mateix any, 1991, i foren obra de Mercè Ibarz i de Montserrat Casals. La d'Ibarz sortí amb el títol de *Mercè Rodoreda*, al qual afegí, en una reedició posterior —de 1997— el subtítol d'«un retrat». I en efecte, tot i que no pot ser considerat pròpiament un retrat, en tant que no fa gravitar la semblança al voltant d'un mo-

ment concret, sinó que segueix una línia cronològica, sí que en posseeix certs atributs, com ara la brevetat —121 pàgines— i els traços ràpids, sintètics, que dibuixen l'essencial de cada etapa. Aquesta manera de procedir resta explícita de bell antuvi, en el capítol introductor, que conté una mena de caracterització del sentit global de la vida de l'escriptora, abans de passar a la narració de la seua vida. S'hi destaca com davant de la marginalitat a què l'obligà la institució literària catalana en la represa de postguerra ella reaccionà amb una literatura diferent, provocativa, que tindria la màxima expressió en les darreres obres publicades, les més imaginatives, *Viatges i flors*, *Quanta, quanta guerra* i, especialment, *La mort i la primavera*. Aquestes obres constituïren una mena de «salt a l'eternitat», en al·lusió a la cita de J. P. Sartre que encapçala el capítol:⁴ una fugida de la realitat biogràfica que presideix la resta de l'obra anterior. El concepte de fugida serà també aplicat a l'inici del capítol següent a l'acte mateix d'escriptura, d'una manera que ha esdevingut ja un tòpic en les lectures de la vida de Mercè Rodoreda: l'escriptura com a fugida d'una realitat insuportable (IBARZ 1991: 19).

Una altra característica important de la biografia de Mercè Ibarz és l'adhesió que mostra al personatge biografat, amb el qual arriba a identificar-se de manera molt personal.⁵ Aquesta adhesió tot sovint descansa en una simpatia per la seua condició de dona avançada al seu temps, que va patir durament l'estretor moral dels seus contemporanis.⁶

L'any 1991, ja ho hem dit, fou també quan sortí la biografia de Montserrat Casals, *Mercè Rodoreda. Contra la vida, la literatura*. És, segurament, la més extensa, rigorosa i exhaustiva des del punt de vista de la documentació, en tant que suma al material present a l'Arxiu

4. «Els autors també són històries i per això alguns d'ells desitgen escapar de la història amb un salt a l'eternitat».

5. Resulta patent en afirmacions com aquesta: «Mercè Rodoreda va trobar finalment un lloc que li va permetre "tornar a casa", on va elaborar una geografia literària commovedora, d'alè universalista, en què ens proposa a nosaltres, lectors, buscar i potenciar la llibertat interior, la de cadascú, sense por ni a les derrotes ni a les argolles de la tradició» (IBARZ 1991: 114).

6. Vegeu, per exemple, a les pàgines 28 i 29: «Els periodistes deien pestes de les dones modernes de carn i ossos, com ara Mercè».

Mercè Rodoreda, consultat per Ibarz i les altres biògrafes, tota la documentació personal que la família li cedí —més de vint capsos, segons ens conta als agraïments—, on ocupa un lloc preeminent la correspondència familiar. A aquesta recerca bibliogràfica, cal afegir-ne una altra de més personal, duta a terme per la geografia rodorediana de l'exili.

Aquest rigor va acompanyat d'una actitud crítica, fins i tot suspicacç amb la imatge pública de l'autora, així com amb d'altres aspectes de la seua biografia. És aquesta una actitud que xoca amb l'adhesió que hem observat en la d'Ibarz. Ja des del pròleg en trobem mostres: darrere d'aquella dona de «cabells immaculadament blancs, el somriure de serenitat sempre a punt, i un discurs breu fet de pacífiques obvietats, ben adornades per constants referències a la botànica i al desig de soledat», s'hi amagava una altra persona, «amb un altre passat, més tempestuós, menys simple, infinitament més ric i interessant» (CASALS 1991: 9). La versió de Casals de la vida i obra de Rodoreda descansa sobre la voluntat de revelar aquesta veritat amagada. La tasca desmitificadora es farà patent en moltes de les seues pàgines.⁷ Així, la famosa torre de la família Gurguï, on Rodoreda passà la infantesa no era sinó una barraca amb un petit jardí, i l'ambient familiar era «una barreja de l'estrafolari i de la carrincloneria, d'altisonància i de mesquinesa, de grans paraules i de la insensatesa més absoluta» (CASALS 1991: 29). D'això se'n diu parlar clar. La mateixa manca de condescendència mostrada amb la casa i la família serà aplicada a Rodoreda. En les seues implacables crítiques hi haurà dos motius que es repetiran de manera continuada: la dificultat per a establir vincles emocionals i la seua tendència histriònica. Pel que fa a la incapacitat emocional, en citarem tan

7. Aquesta visió gens complaent de la vida de l'autora de *Mirall trencat* ha estat criticada per part d'algunes les autores més pròximes a Rodoreda, com ara Anna Maria Saludes (1991) i Marta Pessarrodona (2005). Saludes, que conegué de prop Rodoreda en tant que la seva mare, Susina Amat, en fou amiga íntima, dedica un article a les dues primeres biografies rodoredianes, tot concentrat la seua crítica en la de Casals: qüestiona «el tarannà inquisitorial de la seva biògrafa» (SALUDES 1991: 141), tot arribant, fins i tot, a acusar-la de difamació. Marta Pessarrodona, que compartí també l'amistat de Rodoreda, crítica també la fredor analítica de Casals, tot titllant-la, em algun moment, de «biògrafa-odiògrafa» (PESSARRODONA 2005: 85).

sols dos exemples. Tot comentant les difícils relacions amb Armand Obiols en els primers mesos de l'exili, farà aquesta punyent observació: «Tal i com no ha sabut ser esposa, Mercè Rodoreda tampoc no sap ser amant: una incapacitat, tal vegada volguda i alimentada, que quedarà reflectida, a través de força personatges femenins i masculins, al llarg de la seva obra de ficció» (CASALS 1991: 129). Respecte a la vessant histriònica, els comentaris són també recurrents. Així, en parlar de les versions favorablement manipulades en la correspondència de Rodoreda i sa mare respecte a com els anaven les coses a París i Barcelona, Montserrat Casals constata que «Els Gurguí sempre havien tingut grans dots per a la simulació» (CASALS 1991: 165). Però la major duresa la reservarà per al final, en referir-se als darrers anys de la seva vida: «Després, les persones que la van veure més o menys amb assiduïtat a Romanyà i a Barcelona podran dir-ne moltes coses; mai, però, no podran estar convençudes de la seva amistat. Totes elles, sense excepció, en un cert moment van ser objecte de la seva interpretació humana un bon punt viperina» (CASALS 1991: 327). Òbviament, les tres-cents i escaig pàgines de la biografia donen per a analitzar molts altres aspectes de la personalitat de la novel·lista de sant Gervasi, i també de la seva obra. Una obra que, Montserrat Casals interpreta, essencialment, en clau autobiogràfica, i que adopta dues direccions que resulten, al capdavall, complementàries: les citacions per a il·lustrar determinats moments de la seva vida —procediment compartit per les altres biògrafes— i els comentaris crítics.⁸ Al capdavall, tal i com se sol dir en les biografies d'artistes, el que realment importa i perdura és l'obra.⁹

Un any després de les biografies de Mercè Ibarz i Carme Casals aparegué la de Carme Arnau, que aleshores ja s'havia reputat com la més important estudiosa de Rodoreda. Aquest fet determina que la seva siga la que se cenneix més estretament a l'obra de l'autora de Sant Gervasi, tot deixant en un segon terme la interpretació de la seva vida.

8. Pel que fa a aquests darrers, resulta interessant, per exemple, la interpretació que assaja sobre com la seva maduració com a escriptora corre paral·lela a la capacitat per a sublimar imaginativament les seues experiències (CASALS 1991: 66-67).

9. «Tal vegada, tot plegat s'oblidarà. Quedaran els seus llibres i ella dins de Natàlia, Cecília, Teresa, Rosa Maria, Zerafina...» (CASALS 1991: 327).

La voluntat explicativa resta ja manifesta en el pròleg: «he provat d'explicar l'obra a partir de la vida, o viceversa, i he intentat remarcar aquells aspectes de l'existència de l'autora que més àmpliament i repetida va tractar literàriament i que són, per tant, els que més la marquen [...]» (ARNAU 1992: 8). La tria per una preeminència de l'hermenèutica literària sobre la biogràfica establirà les condicions i també els límits de l'aportació de Carme Arnaú, que excel·lirà en el primer aspecte i resultarà incompleta en el segon. El seu treball d'investigació sobre la vida de l'autora és, de fet, el més deficitari —tot deixant de banda l'àlbum fotogràfic de Marta Nadal. D'altra banda, la interpretació general dels fets és extremadament respectuosa, i evita entrar a fons en alguns dels aspectes més controvertits, com per exemple la ruptura amb el seu fill per raó de l'herència del marit.¹⁰ I que en determinats episodis el respecte derive perillosament en idealització. Així, per posar un exemple, l'episodi de la seua marxa a París després de la ruptura amb Obiols, és narrat amb una adhesió que contrasta vivament amb el relat de Casals:¹¹ «Ferida i desfeta, marxa a París, on potser expressant-se retòricament, “està a punt de fer una bestiesa”. Novament, doncs, les relacions amoroses han estat la causa d'un dolor profund i d'un intens patiment» (ARNAU 1992: 56).

El 2004 Mercè Ibarz dedica un segona aproximació a Mercè Rodoreda.¹² Es tracta d'una revisió més documentada i extensa de la primera aproximació, i amb l'afegit de comptar amb una breu antolo-

10. D'aquesta manera tan el·líptica resoldrà aquest important episodi de la vida de Rodoreda, tractat a fons per Montserrat Casals: «Joan Sales, arribat poc abans de morir Mercè, faria de pont amb la família, de la qual per motius diversos ella s'havia distanciat totalment [...]» (ARNAU 1992: 124).

11. Després de la crisi amb Obiols a causa de la visita de la seua muller, el 1952 Rodoreda cau malalta i ingressa en un sanatori. Casals arriba a posar en dubte l'autenticitat de la seua malaltia: «a poc a poc es recupera, o, més ben dit, s'adapta al seu propi personatge i s'accepta» (CASALS 1991: 178). En aquesta mateixa línia, la manera dramàtica en què visqué aquesta situació pels carrers de París, arribant fins i tot a pensar en el suïcidi, són resumits per Casal dient que «Viu una novel·la, tanmateix. Una novel·la molt literària» (CASALS 1991: 131).

12. Publicada originàriament en castellà, el 2008 eixirà la versió catalana, amb el més suggerent títol de *Rodoreda, exili i desig*. És aquesta la que usarem en les referències bibliogràfiques.

gia de textos.¹³ Tanmateix, presenta algunes peculiaritats, com ara una tirada als salts temporals i les digressions, així com la desimboltura a l'hora de fer sentir la seua veu.¹⁴ Fet i fet, la intensificació de la llibertat interpretativa ja present en la primera biografia d'Ibarz ha fet que a la contraportada es qualifique el llibre, potser de manera excessiva, de novel·la-assaig. Perquè tot i tindre certa tirada cap a la fabulació, com quan atribueix a Joan Prat activitats d'espionatge en l'etapa que va treballar a l'Agència Atòmica de Viena,¹⁵ *Rodoreda, exili i desig* és, per la seua fidelitat a les fonts documentals, molt més una biografia que una novel·la. Tant és així que Ibarz traurà a llum valuós material inèdit, fruit de les seues recerques, com ara la interessantíssima correspondència entre Julio Cortázar i Armand Obiols (IBARZ 2004: 124-129), de l'etapa parisenca —finals de 1955—; o entre Mercè Rodoreda i el seu metge a Ginebra, Marcel Naville, que insinua —de nou novel·lescament— un possible flirteig que alleugerira les llargues temporades solitàries que hi passà mentre l'Obiols era a Viena.¹⁶ Molt

13. Motivada per la col·lecció en què aparegué. Siga com siga, s'ha optat per mantindre-la en l'edició catalana.

14. En posarem un exemple. En parlar de la mala fama de «dona fatal» que encara arrossegava Rodoreda a Catalunya, afirmarà: «Mare meva, quina creu. No és la perspectiva d'aquest relat. Vaig començar a llegir en català amb ella i em va encoratjar en la meua dedicació literària. La seva literatura, ho vaig entendre un dia, és el mirall —sovint trencat— en el qual es reflecteix la seva vida» (IBARZ 2004: 13).

15. A partir d'una simple insinuació d'Ester Calvino, Mercè Ibarz llança la hipòtesi que Obiols pogué ser un espia (IBARZ 2004: 61-62). Tot plegat li va bé per a reforçar-ne la imatge d'home misteriós. Obiols hi adquireix categoria de personatge secundari, les possibilitats del qual Mercè Ibarz sap explotar com cap de les biògrafes havia fet abans.

16. Hi hauríem d'afegir les entrevistes amb Esther Calvino o Aquilino Duque, que li serveixen per a resseguir les petjades d'Armand Obiols per Viena, o les que mantingué amb Carmen Manrubia, que ens revelen importants aspectes de la darrera etapa de la seua vida. Les converses amb Carme Manrubia palesen la seua conflictiva relació, alhora que desmenteixen la possible adscripció rosacreu de l'autora. És també gràcies a aquestes converses amb la dona que compartí els darrers anys de la vida de Rodoreda que Mercè Ibarz va trobar la clau per a esbossar-ne un punyent retrat: «Va posseir [...] innocència i cor fred, un odi diamantí vers el món i una compassió creixent amb les seves criatures, crueltat i mesura, ironia i absurd, tendresa i singularitat inescotable, autonomia» (IBARZ 2004: 158).

més rellevant ens sembla la vessant assagística, en tant que al llarg de les seues pàgines abunda en originals aproximacions a l'obra de Rodoreda. A més de les penetrants lectures de les seues novel·les, relats, poesies i pintures, sovint relacionant-les amb diversos aspectes de la vida de l'autora —un bon exemple en seria el tema de la innocència i els seus perills (IBARZ 2004: 33-34)—, destacaríem les que estableixen vincles entre l'escriptora barcelonina i Clarice Linspector, Julio Cortázar, o Alfred Hitchcock.¹⁷ O, en un àmbit més pròxim, amb la novel·lística catalana contemporània d'expressió castellana —especialment amb Juan Marsé, l'univers marginal del qual anticiparia amb la localització inicial d'*El carrer de les camèlies* al Somorrostro.

La darrera de les biografies de Mercè Rodoreda és *Mercè Rodoreda i el seu temps*, de Marta Pessarrodona, publicada el 2005. La seua principal característica és l'alt contingut autobiogràfic, en una línia semblant a l'aproximació pionera de Josep M. Castellet.¹⁸ Aquest caràcter híbrid queda establert des de la introducció, destinada a explicar la seua relació amb Rodoreda. El que començà com un vincle professional, basat en el treball de Pessarrodona a EDHASA, deriva en una amistat que sols acabà amb la mort de la novel·lista. És doncs, aquesta amistat, i l'admiració profunda de Pessarrodona cap a l'obra de l'autora, la que l'autoritza a «donar-ne algunes claus o, si més no, una visió personal» de la seua vida (PESSARRODONA 2005: 17). I així és, tot i que per a dur endavant aquesta visió personal no defuig l'estructuració cronològica habitual ni s'estalvia un important treball de documentació, que té en l'Arxiu Mercè Rodoreda i en els papers privats dels contemporanis les referències principals.

Tot contrastant amb aquesta marcada subjectivitat de la veu narradora trobem al text de Pessarrodona un fort interès pel context, explícit

17. Magnífic anàlisi de *Vértigo*, tot comparant el destí tràgic dels seus protagonistes amb el viscut per Rodoreda i Obiols (IBARZ 2004: 77-78).

18. En el cas de Marta Pessarrodona, la forta presència autoral resulta més xocant, atès que, a priori, el títol de la seua obra posa més el focus en la biografiada que en la biògrafa. Existeixen, a la literatura catalana, d'altres exemples d'hibridació entre biografia i autobiografia. Un cas particular, que vam qualificar de «biografia encoberta», el trobem a la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*, d'Anna Murià (ESPINÓS 2004: 153-172).

en el títol. No sabem si aquesta polarització entre el discurs subjectiu i objectiu és conscient, però en qualsevol cas determina decisivament el resultat final. En efecte, bona part del volum s'esmerça a parlar del context polític i cultural de l'època de Mercè Rodoreda, de manera sovint innecessària. Siga com siga, la proximitat de Marta Pessarrodona a Rodoreda així com la seua coneixença de molts personatges importants del món cultural català fa que la seua biografia continga interessants aportacions. Una seria el relat de les relacions amb Montserrat Roig, una de les seves hereves literàries.¹⁹ Una altra anècdota digna d'esment, en aquest cas relacionada amb la mateixa Pessarrodona, és el viatge que ella i Rodoreda feren a Madrid, el juliol de 1980, amb motiu de la fira del llibre (PESARRODONA 2005: 22-23). El viatge serví — i en fou l'esquer — perquè Rodoreda coneguera dues escriptores que admirava: Carme Martín Gaité i Rosa Chacel, i també per a promocionar-se dins de la cultura espanyola. Pessarrodona hi constatà, a més, un dels trets psicològics més representatius de Rodoreda: la seua «timidesa patològica» (PESARRODONA 2005: 22).²⁰

Una altra característica rellevant del llibre que ens ocupa és la poca importància que es dóna a l'anàlisi de l'obra rodolediana. És, de fet, el que menys espai hi dedica de totes les biògrafes, als antípodes, doncs, de la de Carme Arnau. Això no vol dir que no hi trobem interessants reflexions sobre la creació de l'autora, però sovint establint paral·lelismes amb d'altres creadors.²¹

L'excepcionalitat biogràfica de Mercè Rodoreda arriba fins al punt de comptar també amb una biografia visual. Es tracta de *De foc i de seda, àlbum biogràfic de Mercè Rodoreda*, dut a terme per Marta Nadal el 2001. Amb aquesta obra la Fundació Mercè Rodoreda volgué commemorar els quinze anys de la seua mort posant a l'abast del

19. Una relació basada en l'admiració per part de Roig i el respecte i la simpatia mútues, i que, després de rastrejar la seua correspondència, resumeix com «delitosa batalla de reines» (PESARRODONA 2005: 227).

20. També resulta atractiva la interpretació que fa del distanciament entre Mercè Rodoreda i Anna Murià, relacionada amb l'amistat establerta entre Rodoreda i Sales, amb qui Murià s'havia enemistat en l'època de l'exili (PESARRODONA 2005: 180-182).

21. Aquests paral·lelismes són recurrents en el cas de Doris Lessing i Virginia Woolf.

públic els seus rics arxius.²² És l'aportació més divulgativa, la que presenta menys treball personal d'investigació i documentació, ja que la part textual resta supeditada, òbviament, a la gràfica. El paper de la biògrafa es limita a confegir una breu introducció per a cadascun dels cinc capítols en què es divideix l'obra, corresponent a cinc etapes vitals diferenciades, així com a realitzar la tria de textos i de material gràfic. Es tracta, doncs, d'una aproximació fragmentària, que pot satisfer tant als no iniciats com als mitòmans, en tant que il·lustra els principals moments de la vida de l'autora i posa rostre, amb fotos inèdites, a algunes de les persones més importants que la van acompanyar. En el primer cas es trobarien algunes fotos no publicades fins aleshores de Mercè Rodoreda, com ara les de l'etapa de Llemotges, amb Armand Obiols, les de l'apartament de Ginebra, les del pis de Barcelona o les de la torre que pogué servir d'inspiració a la de *Mirall trencat*; en el segon, destacaríem les del fill o les de la mare, ja gran, en l'etapa en què l'autora es trobava a París. També resulten de gran interès les cartes manuscrites d'Obiols o Carner, els fragments del diari juvenil de l'autora o les fitxes de *Mirall trencat*.

CONCLUSIONS

Després de l'estudi particular de cadascuna d'aquestes biografies, és arribat el moment d'extraure'n algunes conclusions de tipus procedimental. Per a fer-ho, podríem recórrer a l'estudi clàssic de Daniel Madelénat (1984), que situa les diferents biografies en una gradació que oscil·la entre un major grau de subjectivitat —amb la intuïció i indagació de motius i mòbils com a principals característiques— i d'objectivitat —amb un major protagonisme de la documentació i acumulació de dades (MADELÉNAT 1984: 131).

En el cas d'una escriptora d'inspiració tan autobiogràfica com Rodoreda, una de les principals dificultats és la de posar en relació vida i obra, amb la voluntat d'accedir a una major comprensió de

22. Aquesta mena de volums són molt poc freqüents en l'àmbit català, tal i com apunta Joaquim Molas al pròleg del volum (NADAL 2001: 11).

l'obra. És aquest un altre element de valoració que hauríem de sospesar a l'hora d'extreure conclusions. Així, si conjunquem el criteri d'objectivitat-subjectivitat amb el de la major o menor importància de l'estudi de l'obra, crec que podríem arribar a algunes afirmacions vàlides sobre el biografisme rodoredià, més enllà dels mers judicis de valor. El primer que ens hem d'afanyar a dir és que en totes trobem una barreja de subjectivitat i objectivitat, d'interpretació personal i de documentació, en proporcions i maneres diferenciades, així com una presència més o menys rellevant de l'anàlisi de l'obra en funció de la seua biografia. Podríem dir que la de Montserrat Casals és la que guarda un major equilibri entre el treball de documentació i d'interpretació biogràfica, d'una banda, i el d'hermenèutica literària, de l'altra; les de Mercè Ibarz s'escoren més cap a la interpretació, tant biogràfica com literària, i doncs, cap a una visió més subjectiva; la de Carme Arnau decideix centrar-se en la interpretació de l'obra, amb un menor treball de documentació històrica i una escassa preocupació per la indagació en els mòbils ocults de la vida de Rodoreda. Marta Pessarrodona, en fi, construeix un curiós híbrid de biografia i autobiografia —com també fa Castellet—, amb una forta petjada personal que contrasta amb una important —de vegades excessiva— tasca de documentació històrica, tot resultant deficitària pel que fa a la interpretació de l'obra. En el cas de l'àlbum fotogràfic de Marta Nadal, el treball de documentació i interpretació es redueix al mínim, limitant-se a la selecció de textos, fotos i material d'arxiu.

I acabariem com hem començat, tancant el cercle de l'excepcionalitat rodorediana. L'existència de sis biografies i d'altres treballs de caire memorialístic sobre un autor de primera línia com Mercè Rodoreda, que en d'altres literatures menys deficitàries des del punt de vista sociolingüístic constituïria un fet emmarcable dins de l'estricta normalitat, dissortadament constitueix en les lletres catalanes un fet únic. Un miratge de normalitat paral·lel al que representa la seua narrativa en el desolat panorama literari català de postguerra. És, alhora, el símptoma d'un problema i el camí a seguir vers la seua solució.

BIBLIOGRAFIA

- ARNAU (1992): Carme Arnau, *Mercè Rodoreda*, Barcelona: Edicions 62.
- BENET I JORNET (2010): Josep M. Benet i Jornet, *Material d'enderroc*, Barcelona: Edicions 62, p. 15-68.
- CASALS (1991): Montserrat Casals, *Mercè Rodoreda. Contra la vida, la literatura*, Barcelona: Edicions 62.
- ESPINÓS (2004): Joaquim Espinós, «Anna Murià: biografia. autobiografia, ficcions», *Caplletra*, núm. 36 (primavera), p. 153-172.
- IBARZ (1991): Mercè Ibarz, *Mercè Rodoreda, un retrat*, Barcelona: Edicions 62.
- (2004): *Mercè Rodoreda*, Barcelona: Omega
- (2008): *Rodoreda, exili i desig*, Barcelona: Empúries.
- CASTELLET (1988): Josep M. Castellet, «Mercè Rodoreda», dins: *Els escenaris de la memòria*, Barcelona, Edicions 62, 1995, p. 29-52.
- GIMFERRER (1993): Pere Gimferrer, «Una casa en el vent», dins: *Obra Catalana Completa*, 3, *Dietari complet*, Barcelona: Edicions 62, p. 27.
- MADÉLNAT (1984): Daniel Madélnat, *La biographie*, París: PUF.
- MOLAS (1997): Joaquim Molas, *Fragments de memòria. Fulls de dietari*, Lleidatà: Pagès, p. 127-132.
- NADAL (2001): Marta Nadal, *De foc i de seda, album biogràfic de Mercè Rodoreda*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- OLLER (1991): Josep Oller, *Rodoreda, miralls interiors*, Barcelona: Iniciatives Audiovisuals.
- OBIOLS (201): Armand Obiols, *Cartes a Mercè Rodoreda*, Ed. d'Anna Maria Saludes i Amat, Sabadell: Fundació La Mirada.
- PESSARRODONA (2005): Marta Pessarrodona, *Mercè Rodoreda i el seu temps*, Barcelona: Rosa dels Vents.
- SALUDES (1991): Anna Maria Saludes, «“Pobra Mercè...” Dues biografies de Mercè Rodoreda», *Revista de Catalunya*, núm. 56 (octubre), p. 136-146.
- RODOREDA (1982): Mercè Rodoreda, «Imatges d'infantesa», *Serra d'Or*, núm. 270 i 273 (març i juny), p. 29-30 i 31-34.
- (1985): *Cartes a l'Anna Murià, 1939-1956*, Ed. d'Isabel Segura, Barcelona: La Sal.
- (2008): *Autoretrat*, Ed. de Mònica Miró i Abraham Mohino, Barcelona: Angle.
- (2008): *Mercè Rodoreda - Joan Sales. Cartes completes (1960-1983)*, Ed. de Montserrat Casals, Barcelona: Club Editor.
- RODRÍGUEZ MARCOS (2012): Javier Rodríguez Marcos, «En la hora de la biografía», *El País* (7 abril).
- ROIG (1976): Montserrat Roig, «L'alè poètic de Mercè Rodoreda», *Retrats*

Paral·lels/2, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 163-176.

UBEDA (2004): Joan Úbeda, *Mercè Rodoreda, vida secreta*, dins: *El meu avi*, TV3 (emès el 14 de gener) (<http://www.tv3.cat/videos/172199>).